

Behovet av FoU inom psykiatri - en kvalitets- och innehållsfråga

Gunilla Román

Bengt Linder

Landstingsförbundet är en intresseorganisation för landsting och kommuner och företräder landstingen i en rad frågor gentemot staten rörande bland annat finansiering och utveckling av hälso- och sjukvården. Förbundet leds av en politiskt tillsatt styrelse. Avdelningen för hälso- och sjukvårdspolitik är en av de avdelningar som direkt arbetar med hälso- och sjukvårdsfrågor. Avdelningen har ett 40-tal anställda och består av flera enheter som exempelvis enheten för Analys och policy och enheten Vårdsamverkan och folkhälsa. Beträffande området psykisk ohälsa och psykiatri sker ett nära samarbete med Svenska Kommunförbundet i det vardagliga arbetet.

Gunilla Román, MD och specialist i allmänpsykiatri, är utredare och Bengt Linder avdelningschef vid avdelningen för hälso- och sjukvårdspolitik, Landstingsförbundet.

Hälso- och sjukvården – en komplex kunskapsorganisation stadd i ständig förändring

De senaste decenniernas tekniska landvinningar, den medicinska utvecklingen tillsammans med ekonomiska nedskärningar har medfört stora strukturförändringar inom hälso- och sjukvården i stort. Behovet av att ta tillvara aktuell kunskap och samtidigt sortera ut gammal kunskap, har blivit alltmer angeläget. Nya vårdbehov har uppstått

inte minst på grund av att man idag framgångsrikt kan förbättra överlevnaden även vid svåra och kroniska sjukdomstillstånd, något som medfört nya livsvillkor för såväl de drabbade som deras anhöriga. För att kunna möta alla varierade vårdbehov har hälso- och sjukvården därför kontinuerligt förändrat både sitt arbetssätt och vårdutbud. Detta gäller inte minst inom de barn- och ungdomspsykiatriska, allmänpsykiatriska och rättspsykiatriska vårdorganisationerna.

Forskning och utvecklingsarbete allt närmare den kliniska vardagen

När man talar om klinisk forskning avses inte sällan enbart den statligt finansierade forskningen, men det bör framhållas att sedan flera decennier har landstingen avsatt särskilda medel för forskning och kliniskt utvecklingsarbete till hälso- och sjukvården. I en inventering (1999) av vilka nya forskningsmiljöer som finns utanför universitet och högskolor i Sverige redovisas en imponerande mängd verksamheter som författarna benämner *Det dolda universitet* (1). Genom dessa satsningar har forsknings-

Behovet av att ta tillvara aktuell kunskap och samtidigt sortera ut gammal kunskap, har blivit alltmer angeläget

och utvecklingsarbete kommit närmare den kliniska vardagen och därmed ökat förutsättningarna för att återföra erfarenheter till dem som arbetar "på golvet". Samtidigt har ambitionen även varit att möjliggöra för fler yrkesgrupper att på plats få arbeta med systematiserat uppföljnings- och utvecklingsarbete, ofta i projektform.

FoU- alternativt FoUU- verksamheter, kunskapscentrum med mera - kärt barn har fått många namn i landsting och regioner

Det dolda universitetet rymmer en mångfald av varierade verksamheter och forskningsmiljöer med skilda organisatoriska tillhörigheter, ålder och uppgifter. En del verksamheter har sin hemvist i verksamhetschefens eller sjukvårdschefens stab med uppgifter som närmast kan hänföras till kontinuerlig verksamhetsuppföljning. Andra däremot har i ett tidigt skede av sin uppbyggnad haft tyngdpunkt på forskning, medan andra återigen fått en viktig funktion som lokala utbildningsenheter. Detta sökande efter identitet och profilering lokalt har säkerligen varit nödvändigt och har bidragit till att skapa en mångfald av olika typer av forskningsutövande organisationer med exempelvis fokusering på olika målgrupper, behandlingsmetoder etc. Det finns dock en risk, att verksamheternas kvalitet och uppdrag kan bli otydligt för omgivningen och ibland har graden av vetenskaplighet också ifrågasatts.

I avsikt att stärka banden mellan landstingens FoU- verksamheter och universitetssjukhusens institutioner har på sistone adjungerade professorer tillkommit i flera landsting inom skilda verksamhetsområden. Detta är en intressant utveckling som också

Ny erfarenhet och nya kunskaper rörande svaga målgruppers vårdbehov har kunnat tas tillvara på ett systematiserat sätt

kan borge för FoU- verksamheternas kvalitet.

FoU inom landstingens och regionernas psykiatriska verksamheter

De psykiatriska verksamheterna har i flera landsting FoU-verksamheter med varierande grad av samverkan med övrig hälso- och sjukvård. Ett par exempel på fristående psykiatriska FoU-verksamheter med egna rapport- eller skriftserier är FoU-enheten/ psykiatri Västra Stockholms produktionsområde, Beckomberga samt Psykiatriskt forskningscentrum i Örebro. Socialpsykiatriskt kunskapscentrum i Västerbotten är exempel på hur flera intressenter från intresseorganisationer, landsting och kommuner i Västerbotten, försäkringskassa och Umeå universitet samverkar med målsättningen att "utveckla och förbättra det samhällsbaserade arbetet med psykiskt funktionshindrade".

Det psykiatriska FoU-arbetet har precis som inom andra medicinska specialiteter fokuserat på fördjupning av för verksamheterna angelägna vårdområden men har också på flera håll förtjänstfullt studerat vårdtagarnas/brukarnas och deras anhörigas livssituation. Ny erfarenhet och nya kunskaper rörande svaga målgruppers vårdbehov har därigenom kunnat tas tillvara på ett systematiserat sätt. Tvångsvård, en specifik vårdform inom den specialiserade psykiatrin, är ytterligare exempel på ett angeläget forsknings- och utvecklingsområde, som är

föremål för studier inom ramen för bland annat landstingens psykiatriska FoU-verksamheter. FoU-arbetet, oavsett organisationsform tillhörighet inom den psykiatriska verksamheten, måste därför ses som en viktig ingrediens i ambitionen att höja ribban för kritiskt tänkande, öka kvaliteten i det egna kliniska arbetet och, inte minst viktigt, skapa nyfikenhet och stimulans för uppföljning och utvärdering av det egna arbetet. Det har kommit för att stanna!

Dags för profilering och varudeklaration av FoU i psykiatri!

Mycket engagerat forsknings- och utvecklingsarbete inom psykiatri är således igång. Ett problem är dock att de vunna kunskaperna och erfarenheterna inte alltid tillvaratas på en mer generell nivå, utan stannar gärna inom en mindre krets av intressenter till förfång för utvecklingen av det kliniska arbetet på nationell basis. Systematisk implementering av ny kunskap är således på många håll bristfällig och behöver utvecklas. Här borde FoU-verksamheterna kunna ha en central roll. Inte minst via det nätverk som nu håller på att växa fram mellan företrädare för FoU-verksamheter i de olika landstingen skulle nya kunskaper bättre än idag kunna tas tillvara och föras ut. Flera FoU-verksamheter ger dessutom ut uppskattade skriftserier och i dessa finns säkert en utvecklingspotential för att ytterligare ta tillvara resultat från aktuell forskning och utvecklingsarbeten.

Många studier är sannolikt av hög kvalitet och samtidigt nydanande och gränsö-

I ett land av Sveriges storlek borde det vara viktigt att skapa mångfald och profilering tillsammans!

verskridande - men är det just det som görs, som är det mest angelägna? Vilka är kvalitetskraven och vilka är de vetenskapliga kontrollstrukturerna? Vikten av att hålla den vetenskapliga fanan högt och att arbeta med relevanta frågeställningar poängteras av författarna till Det dolda universitetet (1). Till detta kan läggas att i ett land av Sveriges storlek borde det vara viktigt att skapa mångfald och profilering tillsammans!

Slutligen - hälso- och sjukvården består inte enbart av sjukvård. Med tanke på den ökade risken för psykisk ohälsa, som bland annat uppmärksammas i den Nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården (2) kommer former för en mer hälsoinriktad sjukvård att behöva utvecklas i framtiden. Samtidigt har socialminister Lars Engqvist i flera sammanhang markerat att han ämnar arbeta fram en Nationell handlingsplan för sjukhusen och forskningen i Sverige. Var kommer landstingens FoU-verksamheter i psykiatri att finnas när dessa frågor diskuteras?

REFERENSER

1. Bergström E, Florén A, Ternhag G, Tydén T. Det dolda universitetet. Framväxten av nya FoU-miljöer utanför universitet och högskolor. Dalarnas Forskningsråd. DFR-rapport 2000:2
2. Nationell handlingsplan för utveckling av hälso- och sjukvården Reg. prop 1999/2000:149